

Andreu Castells

---

(4) «DIARI DE SABADELL»²⁹

És el diari sabadellenc escrit en català de més durada —7.508 números i vint-i-sis anys— i de més bon contingut literari. És, tal vegada, el diari local de tot Catalunya que ha vist néixer en les seves pàgines els fenòmens literaris de més categoria local. A la primera època va aparèixer-hi Joaquim Folguera i Poal i al seu migdia va covar el grup Francesc Trabal-Joan Oliver-Armand Obiols.

Els homes que posaren en marxa aquest periòdic eren periodistes veterans de **Lo Catalanista** i d'**Acció Catalana**. Ara són una mica més vells, amb una mica més d'experiència i es troben sota les ordres d'Antoni de P. Capmany, que havia estat director de **Lo Catalanista**, i que ara serà president del consell d'administració. «Posaven la seva abnegada cooperació a l'obra —remarca Ribera³⁰—, els senyors Manuel Folguera i Duran, Francesc de P. Bedós, Gabriel Casals, Modest Duran, Joan Montllor i Pujal (Eulogi), Pere Martí Peydró, Domènec Saló, Pau Griera Cruz, Antoni Miralles Gual, Josep Marlet Saret, Francesc Armengol i Duran i altres».

Un argument vàlid, quant a la constitució del **Diari**, explicat per Vidal Vinyes³¹, precisament de la **Lliga Catalana**, és que es va formar perquè aquest partit organitzat «principalment, per a sanejar els procediments polítics corromputs pel caciquisme absorvidor a [les ordres de] l'incondicional servei dels governs centralistes» havia oblidat o no coneixia el «fet de **Catalunya**». És així, seguint Vidal Vinyes, que la **Lliga** va reclutar, principalment entre els membres del **Centre Català**, els homes amb una certa ex-

29. Publicat a **Avui**, 1.VIII.1976, encara que molt censurat i, naturalment, sense acotacions.

30. Ramon Ribera: **La primera època del Diari de Sabadell**. D. de S., 1.VIII.1930.

31. J. Vidal Vinyes: **Perseverança**. D. de S. 1.VIII.1930.

periència periodística o intel·lectual. Era un remordiment de la **Lliga** motivat per l'experiència passada amb la gent centralista de la **Gazeta del Vallès**. La **Lliga**, en aquesta ocasió rebrà l'ajuda directe de part dels membres més «europeus» de l'**Acadèmia Catòlica**, els quals també estaven esgarriats del camí emprès pel Dr. Sardà i Salvany.

Amb aquests antecedents, és lògic que el **Diari** fos essencialment catalanista i no sols hi col·laboressin membres dels organismes esmentats, sinó també del «**Círcol**» **Republicà Federal**, almenys fins que l'equip de **La Ciutat** prengué la direcció del periòdic.

Aquesta vegada l'empresa era molt ferma i decidida i per això va acordar-se muntar una impremta pròpia per tal que realitzés el **Diari**. Es comptà amb ajudes econòmiques, principalment en el període d'arrancada, d'Antoni de P. Capmany i Cassimir Lagarriga³², també de Manuel Folguera i Duran i, més endavant, del mecenas Ramon Picart Felip que mai no tingué un no per ajudar a promoure qualsevol objectiu de tipus catalanista dretà.

Primer director i primer cenacle literari

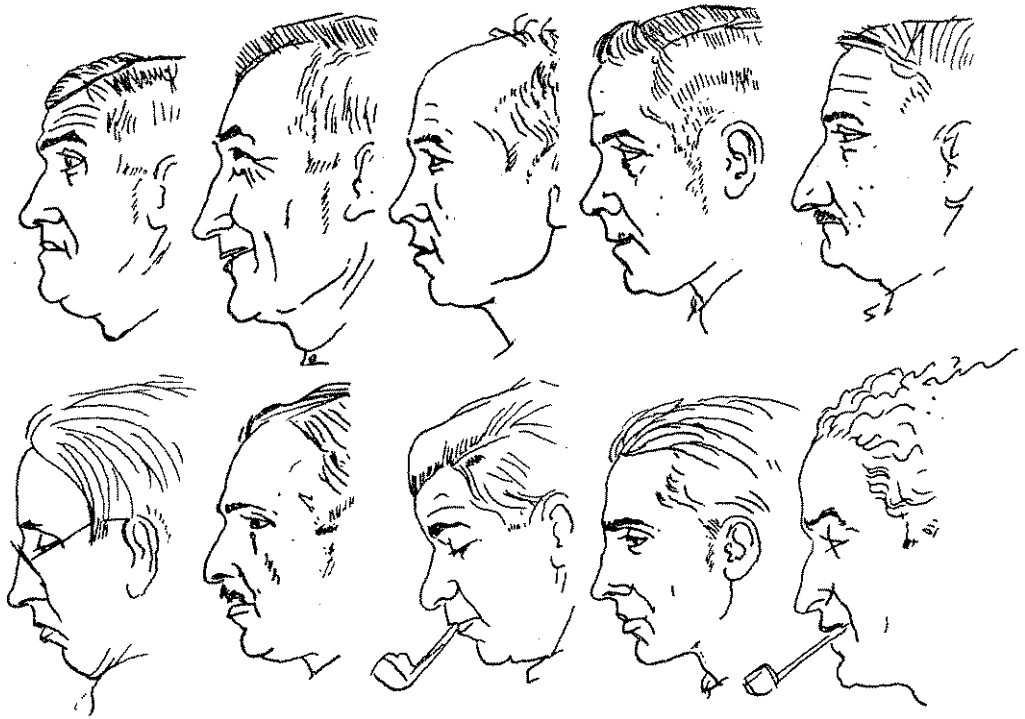
Si bé el primer director professional va ser el poeta valencià Miquel Duran i Tortajada, que es firmava sovint Miquel Duran de València, va poder comptar de prop, amb Domènec Saló que «fou —segons Montllor³³— un element principal i el veritable timoner durant una colla d'anys».

Immediatament de prendre el poder i, fins i tot una mica abans d'aparèixer el primer número, Miquel Duran ja es trobava a Sabadell, interessant-se per les coses locals, esdevenint un sabadellenc més. Va rodejar-se de la joventut intel·lectual i al voltant de la taula de redacció cada dia hi havia una grata reunió de futurs i pretèrits escriptors que col·laboraren amb Duran i que formaren un brillant cos de redacció. I no tots els concurrents, com hem dit, eren del **Centre Català** i de la **Lliga**; si bé hi assistia el poeta Joan Trias Fàbregas, l'esperantista Domènec Serdà, l'esnob tèxtil Francesc Armengol Duran (DAF) o Claudi Rodamilans, també hi havia el poeta de Castellar del Vallès, Joan Arús, els republicans Joan Sallarès Castells, Josep Altura Pujada i Joan Puig Pujol (Joan Valeri), el lliurepensador i, per paradoxa, membre de l'**Acadèmia Catòlica**, Ramon Ribera Llovet o l'aleshores catalanista acèrrim Bartomeu Soler.

Per fer contenta tota aquesta bandada intel·lectual Duran va introduir una «**Pàgina literària**», en la qual el 1910 aparegué el **Dafnis i Cloe** de Joan Arús i altres obres dels poetes esmentats. També hi va introduir la secció **Ecos** que feia Puig Pujol. I aquest ambient tan favorable va possibilitar que el **Centre Català** pogués establir, de nou, competències literàries formant els Jocs Florals del 1912, on va revelar-se Miquel Poal-Aragall, que va obtenir la Flor Natural. Va ser aquest autor qui es popularitzà a les pàgines del **Diari** amb les «**Gloses femenines**».

32. Modest Duran: **Recordatori**. D. de S. 21.III.1930. núm. 3.000.

33. Joan Montllor Pujal: **En Domènec Saló Salas**. D. de S. 22.VIII.1930.

Gent del **Diari de Sabadell**, segons caricatures, sense anotar-ne la personalitat corresponent, publicades en aquest periòdic en l'exemplar del primer d'agost de 1930. D'esquerra a dreta: Trias Fàbregas, Joan Montllor, Costa i Deu, Pere Girabent, Josep Altura i Pujada, Puig Pujol, Joan Matas, Joan Oliver, Ricard Marlet i Francesc Trabal. Com hem esmentat els federals col·laboraren en aquest diari de les dretes com Altura Pujada i Puig Pujol.

Duran i Tortajada, que mai no es va desdir del seu valencianisme, va introduir cròniques del seu país, «**Noves de Sabadell**», «**Noves regionals**», «**Curiositats casolanes**» i amb els lletraferits més de laborator i va establir, per donar el to, una secció impresa en cursiva a la primera pàgina, que, fent una mica la rèplica —no ideològica, sinó de compaginació— al «**De scandalis**» de la **Gazeta**, els autors no signaven mai igual: Juvenal, Efusiu, Julianus... També hi va fer entrar fulletons com **Marina**, novella de 19 pàgines (?) de Lluís Manau Avellanet o la de Marian Vayreda **Sangh Nova**, que recull, en part, l'ideari de Folguera i Duran i de la **Unió Catalanista**.

Entrada la guerra europea, Duran va «internacionalitzar» el **Diari**, i la secció «**Curiositats casolanes**» ara es transforma en «**Ciutadanes**» i les noves vénen per telègraf i per telèfon.

Duran i Tortajada, l'agost de 1916, va abandonar el **Diari de Sabadell** per passar-se a **La Publicidad**, de Barcelona, aleshores que va esdevenir l'òrgan oficial dels aliadòfils barcelonins gràcies a fortes sumes de diner insuflades per Antoni Payà, que havia fet fortuna com a naviler aprofitant l'alternativa de la guerra.

L'aparició de Joaquim Folguera i Poal

L'èxit més sonat de la gestió de Duran i Tortajada va ser l'esperonament del jove poeta Joaquim Folguera, fill de Manuel Folguera i Duran, que ja coneixem. Folguera l'any 1912, havent-se-li declarat la malaltia incurable que l'havia de dur a la mort, hagué d'abandonar els estudis tècnics. Aleshores va refugiar-se al **Centre Català** i a la redacció del **Diari de Sabadell**, on hi anava cada tarda. Aquest clima aviat provocarà la primera intervenció de Folguera al **Diari**, el 12 de gener de 1913, amb uns versos originals titulats **A una displicenta**, de tipus «decadent i noucentista», i una traducció d'un sonet de François Malherbe. La seva vena poètica, així com la crítica intel·lectual, ja no va interrompre's i va mantenir la seva col·laboració al **Diari**, sovint signant Job, fins el 1915. «A cada dolor seu —escriu el poeta Ramon Ribera— naixia una estrofa plena d'optimisme i a cada goig seu floria un cant renovador». D'aquestes inquietuds en sortí **Poemes de neguit**, que va imprimir el sabadellenc Comas, el primer llibre de Folguera que va veure la llum pública. Aquest mateix any Folguera va anar a viure a Barcelona i va començar l'escalada literària que tots coneixem.

Joan Arús i Colomer, segon director

Malgrat l'arrel poètica del nou director, el **Diari de Sabadell** durant aquesta gestió ja no incidirà tan profundament en la creació literària com en el període anterior. El **Diari** no inclou la saborosa «**Pàgina literària**». L'Arús fa el que pot, però la qualitat ha baixat. El 6 d'agost de 1916 Arús signa l'editorial «**Els dos parlamentarismes**». «Nosaltres representem —escriu— l'acció, com sant Pau, ells, el parlamentarisme clàssic espanyol, aquest parlamentarisme que tant mal ha fet a Espanya...». Quant a la conflagració europea, és Antoni Rovira Virgili, encarregat de la corresponsalia de guerra, qui manté el sentit aliadòfil. «A la fúria del nou baptisme germanista —escriu cinc mesos abans de l'armistici—, s'oposa l'heroica resistència dels grans i dels petits pobles que mantenen la tradició de les civilitzacions mediterrànies i occidentals»³⁴.

L'etapa Arús va durar, aproximadament, fins el 31 d'octubre de 1919, en què per «una ensopegada amb el fisc»³⁵ el **Diari** s'ha de retirar de la palestra pública, encara que va reaparèixer l'endemà amb un apèndix al títol.

Un nou diari igual a l'anterior

L'1 de novembre de 1919 va tornar a sortir amb un nou títol i amb «l'ideari, la norma, els redactors i col·laboradors, els subscriptors i anun-

34. *La conferència del Kaiser*, 22.VI.1918.

35. *Diari de Sabadell*. Suplement de la Festa Major del 1935. Número 4.554.

ciants, el Consell d'Administració com el d'abans»³⁶.

Ara el nou director «oficial» és Josep Maria Castellet i Pont, que ja era conegut com a corresponsal del **Diari** a Barcelona, encara que molt sovint actuava de director de debò el poeta local Joan Trias Fàbregas, almenys el 1928³⁷.

Encara hi col·laboren alguns dels escriptors esmentats. També n'apareixen de nous, com Joaquim Duran Benito, Josep Plans, Jaume Amorós, Pere Girabent (Faust), J. Oltra Picó (un cronista del futur POUM), Jaume Calvó (molt catòlic) i Miquel Carreras (historiador).

Els obvis assalten el poder³⁸

I vet aquí que una colla d'intel·lectuals agullonats per Francesc Trabal, que cultivava l'humor obvi, formaren un grup compacte i addicte a les idees de Francesc, el principal dels quals va ser Joan Oliver. Aquest grup va quedar format en un campament a la font del Saüc de prop de la Mola, i més endavant, el 1923, hi va entrar Armand Obiols, que va representar-hi el paper de Richelieu, encara que la seva abúlia no li va permetre cultivar-ne la presidència permanent.

Aquest grup en els inoperants anys vint, època frement de xarlestons i crisis socials, va assaltar el poder del **Diari de Sabadell**, quan «encara ocupava —ens diu per carta Joan Oliver³⁹— el sòrdid local del carrer de Sant Domingo». Avui causa un veritable estupor llegir les pàgines d'aquest periòdic local, per tal com s'hi veu veritablement la mà d'aquests homes que posteriorment trobarem en els llocs clau de l'alta cultura catalana com la **Institució de les Lletres Catalanes**, el **Departament de Cultura de la Generalitat**, l' **Agrupació Dramàtica de Barcelona**, en els organismes de l'exili com **El Pi de les Tres Branques**, la **Revista de Catalunya**, o en l'**Organització de les Nacions Unides (ONU)**.

El cas és que aquesta colla, anomenats amb sarcasme pels seus coetanis sabadellencs el **Cor de Santa Rita**, s'apoderaren de tots els tentacles del **Diari**. Segons el poeta Miquel Bach, que estudiava el paper del triumvirat Trabal-Obiols-Oliver, aquesta presa de poder va sofrir diverses alternatives. Creiem, però, que va ser forjada amb violència, usant mètodes reaccionaris⁴⁰. Per poder actuar sense traves els del **Cor de Santa Rita** estudiaren una estratègia que els possibilités foragitar del **Diari** tota una colla d'escriptors que, si bé de poca categoria, dominaven l'orientació del periòdic. El boc expiatori va ser una obreta de teatre, **L'encís de Can Feu**, original

36. Id.

37. Sembla que ho era el 8.III.1928. El 9.III.1928 Castellet signa la crònica des de Barcelona.

38. Vid. **L'art sabadellenc**, de l'autor, pp. 599 i ss.

39. Del 21.VI.1976.

40. Francesc Trabal no tenia manies. Quan li convenia feia més l'esquerrà. Això va esdevenir-se amb la segona República, com veurem tot seguit. Aleshores el grup financer que pagava el **Diari** va retirar-se. Aviat, però, el **Diari** va deixar de fer de trampolí per les apetències dels membres del **Cor de Santa Rita**, que, definitivament, abandonaren el **Diari** a mans dels financers esmentats.

d'un dels col·laboradors del **Diari**, Joan Serracant, que en temps del franquisme va ser el delegat, a Barcelona, de l'agència oficial de noticiaris cinematogràfics No-Do. La rebentada d'aquesta obreta, Trabal la va publicar a **La Publicitat**, de Barcelona, fent-li eco local Esteve Serra Trias des de **L'Avenir**, publicació dels federals del carrer de Bèlgica. Trabal, ell que sempre s'ha presentat com un amoral, en aquest escrit li surten totes les essències dretanes, reaccionàries i dispensades a l'**Acadèmia Catòlica** que havia mamat tota la vida. La pobre obreta de teatre va ser tractada d'immoral. En l'exemplar del **Diari** corresponent al dia 2 d'octubre de 1924, Joan Serracant es defensa dels durs atacs de Trabal, encara que en el mateix exemplar, costat per costat d'aquesta defensa, Trabal hi col·loca una nova rebentada: «A cada acte hi ha situacions immorals —escriu—, hi ha diàlegs indecents, hi ha paraules esqueixades: exemples no podem donar-ne aquí perquè gràcies a Déu ens estimem el bon nom del nostre diari...». Com veiem, Trabal, es comporta com un perfecte fill de Sant Lluís. Aquesta obra tracta, segons Trabal, un intent de violació, però malgrat que l'acte esmentat no fou portat a terme davant del públic «durant el tercer acte s'insinua de la manera més repugnant». (Poc després el mateix Trabal, al final de les seves novel·les **L'home que es va perdre** i **Judita**, usa uns cànon semblants als que ara critica, com «a mossegades, no deixant-la moure [a Sílvia] sota els seus braços folls, i llançant crits salvatges [...] i aviat la blancor dels llençols fou esquitxada de sang», o com «de sobte va fer un pet com una gla»).

Aquest fet va provocar el que els del **Cor de Santa Rita** tenien previst: la dimissió del cos de redacció del **Diari** de Joan Serracant, acompanyat de Ramon Ribera, Lluís Papell i Domènec Mayor⁴¹. Aquests «pigmeus», junt amb altres, segons els va batejar Y.Z.⁴², lletres que poden amagar Obiols, es passaren al diari **La Veu de Sabadell**, el primer número del qual va aparèixer el primer de desembre de 1924, essent acollits a la vasta biblioteca de Joan Llonch Salas, que els va posar a llur disposició lloc de tertúlia i cafès i copes de conyac gratis.

Quan Trabal i els seus amics pogueren cantar victòria va ser el 21 de febrer de 1925, aleshores que publicaren al **Diari** llur manifest paternalista signant-lo Dominius, que ja és tot un símptoma prou clar; s'hi declaren disposats «a aixecar l'esperit públic i ajudar a formar la consciència del poble». Posteriorment Trabal, com a redactor en cap, Joan Oliver i Armand Obiols feren del **Diari** el que volgueren, principalment des de l'aparició de **L'any que ve**, 1925, un volum d'escàndol signat per Francesc Trabal i tota la colla. Aquesta presa de poder ha deixat poca constància de qui veritablement va dirigir el **Diari**. El va dirigir Trabal, Oliver, Obiols? Tots tres a la vegada? Evidentment després de morir Josep Maria Castellet, el director «oficial», el triumvirat del **Cor de Santa Rita** pogué remenar encara amb més llibertat les cireres. L'amic Miquel Bach que treballa sobre aquestes dades encara no ha arribat a cap resultat satisfactori. Segons la carta que ens va trametre Joan Oliver⁴³, es lamenta que no recordi quasi res i ens indica que no veia malament la cronologia de directors que publiquem, per

41. **Diari de Sabadell**, 14.XI.1924.

42. *Ibid.* 13.II.1925.

43. *Vid.* n. 39.

nosaltres amb les consegüents reserves i a títol indicatiu. Esperem que el temps ens aclareixi aquests dubtes.

Vegem, en síntesi, algunes actuacions al **Diari** d'aquests membres del **Cor de Santa Rita**:

Francesc Trabal, que es val del **Diari** per donar publicitat a diversos dels seus viatges a l'estranger, alguns falsos, i difondre la presa de contacte amb els avantguardistes francesos, principalment amb Max Jacob i Jean Cocteau ⁴⁴, es va fer famós amb unes sèries d'articles com **La tècnica de la impopularitat** ⁴⁵ i una altre que en deia **Les nostres noies** ⁴⁶.

Sobre la **tècnica de la impopularitat** ⁴⁷ ressenyem la del 21 de gener de 1927:

«Avui el correu m'ha dut males notícies.

«He obert una carta i damunt de la signatura d'un amic meu, he llegit:

«Tinc el sentiment de comunicar-te que el Tomàs acaba de treure el fetge pel la boca...»

Una altra mostra dels escrits de Trabal:

«Ell, una vegada va anar a espetegar davant de la Venus de Milo. I jo hi era. I, ell que em diu, digué:

«...què et diré, la meva dona està molt millor» ⁴⁸.

Armant Obiols publicava al **Diari** poesia, sovint amb elegies sobre la mort ⁴⁹. És l'home seriós del grup.

Joan Oliver, primera col·laboració al **Diari** el 16 d'agost de 1923, hi publicava traduccions i poètica —amorosa— pròpia. Tenia una secció que va iniciar el 1927: **Degotís**.

I tots plegats propagaven i promocionaven el seu grup i les edicions de **La Mirada** i se'n reien de la policia municipal. Redactaven «gazetilles» com aquestes:

«En la quefatura de Policia, i a disposició dels que s'hi considerin amb dret, hi ha un carretó de mà i un pràctic» ⁵⁰.

I en altres edicions encara esmenten objectes perduts, xocants: ovelles, bens, neumàtics... Algunes vegades es dedicaren a trencar fanals de gas. L'endemà feien sortir al **Diari**:

«Hem notat que molts dies pels voltants de les deu de la nit molts fanals de gas perden intensitat, la qual cosa hom no sap a què atribuir. Especialment els fanals de la Via Massagué són un viu exemple a notar i que la companyia subministradora pot curar segurament» ⁵¹.

Quan Eugeni d'Ors es va passar a la cultura castellana el donaven per mort i li feren l'epitafi: **«Si Xènius és mort i si la seva vida i la seva obra mai no foren infamades ni bescantades per ningú no veiem la necessitat de cap rehabilitació pòstuma. Reposi, si pot, en pau l'insigne glossador»** ⁵².

44. **Diari de Sabadell**, 6.III.1926. Ll.Ll.: Jean Cocteau. Le rappel à l'ordre.

45. *Ibid.*: 21.I.1927; 14.I.1928 i 15.VI.1928.

46. *Ibid.*: 11.II.1927 i en sis periòdics més.

47. Secció **D'un dia a l'altre**.

48. **Diari de Sabadell**, 13.XI.1927. Notes per a una biografia. **D'un dia a l'altre**.

49. *Ibid.*: 12.VII.1926. **Quan serem morts**.

50. *Ibid.*: 21.III.1926.

51. *Ibid.*: 13.VII.1927.

52. *Ibid.*: 17.III.1927.

El buit del poder

Castellet, el director, degué emmalaltir de tristesa. Les absències les hi suplia el poeta Trias Fàbregas. Al **Diari**, assaltat pel **Cor de Santa Rita**, s'hi notava un buit de poder. Molts editorials, sota la sigla de «**Notes i comentaris**» els feia, ben sovint, Francesc Trabal, que parlava —una altra de les seves facetes camaleòniques— amb elogi de la burgesia i de la indústria llanera.

Havia arribat, però, el moment de la diàspora. El **Cor de Santa Rita** s'esmicolava. Armand Obiols que havia començat a trametre cròniques sobre Sabadell a **La Veu de Catalunya**, signades per White, el 1927 va entrar com a segon editorialista a **La Publicitat**, ara òrgan d'**Acció Catalana** i el 1928 va entrar a la redacció de **La Nau**, el periòdic de Rovira i Virgili, signant llurs escrits com a Buirac. També Obiols estava ficat a la **Revista de Catalunya** i a la Generalitat com a secretari de la conselleria de Finances⁵³.

Francesc Trabal, que feia temps que flirtejava amb Antoniette Bordesvieilles, s'hi va casar a la tardor de 1929, això li va dificultar ésser massa assidu al **Diari**, malgrat que, sembla que en 1931 en prendrà la direcció, alternant-la amb feines a la Generalitat.

Canvi de política

«De resultes de la República —donem la paraula a Joan Llonch Salas, testimoni de l'època i, sobretot, per qüestions de tipus religiós, mentre els homes del **Cor de Santa Rita**, boicotejaven les ideologies que consideraven massa endarrerides, els representants d'aquestes, que eren els que en el fons suplien les deficiències d'hisenda del periòdic i que formaven part del grup conservador del catalanisme, es disposaren a defensar-se⁵⁴. Així va arribar un moment que aquest grup conservador va retirar la seva confiança al **Diari** i va fundar un periòdic propi, **La Ciutat**, que va aparèixer el primer de març de 1932. Des d'aquest precís instant, però, començaren els tractes entre el **Diari**, que per motius explícits es trobava en fallida, i **La Ciutat**, i l'1 de febrer de 1934 el grup ideològic-financer conservador, format aleshores per Ventura Brutau, Joaquim Garriga, Josep Maria Sampere Gorina i Joan Llonch i Salas, s'empararen del **Diari**».

El **Diari de Sabadell**, va ser l'únic periòdic sabadellenc, del darrer període parlamentari de la segona república i, per tant, li va correspondre fer de profeta de les malestrugues etapes que s'acostaven. En vigílies de les

53. Armand **Obiols**, per qüestions ideològiques més esquerranes, en aquest moment, que Trabal i Oliver, va trencar, definitivament, el 22.XI.1932, amb el **Diari de Sabadell**.

54. En aquesta entrevista, amb més contundència, Joan Llonch ens va dir: «Els del **Cor de Santa Rita** eren, però, liberals falsos; es focien de la gent conservadora i aquest fet, a uns quants amics, ens tenia entristits».

eleccions del 16 de febrer de 1936 es va publicar: «Una coalició entre burgesos, socialistes, comunistes, partits de classe i altres derivacions, ha de donar uns fruits tots contraris als d'un programa constructiu, però la visió dels europeus intel·lectuals que estan enganxats pel nas pels comunistes, és encara la del somniatruïtes que creu que amb la força d'una paraula o amb la superioritat d'una manera de viure n'hi ha prou per ésser omnipotent»⁵⁵.

El **Diari de Sabadell** no va donar la notícia que a Sabadell el dia 10 d'abril de 1936 va venir el grup d'estudiants madrilenys de **La Barraca**, dirigit per Federico García Lorca: va representar, a l'Euterpe, Fuenteovejuna, de Lope de Vega.

El darrer **Diari** va aparèixer el matí del 19 de juliol publicant a primera pàgina noves sobre la insurrecció militar contra la República. Escriu: «S'ha frustrat un nou intent criminal contra la República. El govern no ha volgut dirigir-se al país fins aconseguir obtenir coneixements exactes del que ha ocorregut i posar en execució les mesures urgents inexorables per combatre'l... El Govern de la República domina la situació i afegeix que a no tardar podrà anunciar a l'opinió pública que s'ha restablert l'ordre».

Aquest restabliment de l'ordre encara no s'ha aconseguit. Quant a la premsa catalana no es restaurarà fins a l'aparició de l'**Avui**, el 23 d'abril de 1976.

Els deu directors

1) 1910-1916. MIQUEL DURAN TORTAJADA (MIQUEL DURAN DE VALENCIA). (València, 1883-1947).

Va iniciar-se en activitats polítiques des de primers de segle, convertint-se, a València, en un propagandista de la catalanitat de València i del redreçament de l'idioma. Va fundar, entre 1906 i 1909, el butlletí **València Nova** i els setmanaris **El crit de la pàtria** i **Renaiximent**. Havia col·laborat a **Acció Catalana**, el periòdic sabadellenc que ja hem esmentat. Té al seu favor haver ajudat els inicis del poeta Joaquim Folguera. El 1910 va publicar a **L'Avenç** els poemes **Cordes Vibrants**. L'agost de 1916 passa, com hem dit, a **La Publicidad**, de Barcelona. S'exilia del 1919 al 1920. Anima una **Biblioteca valenciana**. Tradueix **Flor de maig** i **La Barraca**, de Blasco Ibáñez. Publica diversos llibres de poemes i el 1934, de nou a València, funda la revista **La República de les lletres** i publica el llibre **Catalunya, té raó**. El 1938 edita **Guerra, victòria, demà**.

55. Aquest article és signat per J. Ll. S., és a dir Joan Llonch i Salas.

2) 1916-1919. JOAN ARÚS COLOMER.

(Castellar del Vallès, 1891).

Mestre en gai saber i assagista. D'entre les seves obres poètiques es poden esmentar **Cançons al vent** (1914), **El dolç repòs** (1927), **Les absències** (1936), **El vas transparent** (1961). Com a poeta en castellà és l'autor del sonet **¡Franco!** (1942), que acaba:

...tú fuiste, en nuestra noche, la esperanza,
la libertad, la paz, la bienandanza
y, casi ya, nuestra resurrección».

Com a assagista és autor, entremig de bastants articles contra l'anomenat art modern, de **La nostra expansió literària** (1919), **Poesia i snobisme** (1954) i **Carta a una poetessa** (1967).

3) 1919-1929. JOSEP MARIA CASTELLET I PONT.

(Sabadell, 1879-Barcelona, 1929).

Va estudiar a Olot i de jove va passar a residir a Barcelona, component poesia durant les estones lliures que li deixava la tasca de funcionari de la duana. Va col·laborar al periòdic **La Creu del Montseny**, que dirigia Jacint Verdaguer. Va ser director del **Diario Mercantil**, redactor del **Diario del Comercio** i corresponsal de diversos periòdics madrilenys. Va fer novella i col·laborava regularment a **La dona catalana**. Es diu que al **Diari de Sabadell** va fer sempre l'editorial i moltes vegades, en èpoques de crisi, el redactava de cap a peus «sense que ningú més li escrigués ni una ratlla»⁵⁶. Als darrers temps del seu mandat al **Diari**, havent pres el poder la colla del **Cor de Santa Rita**, va sofrir, en silenci, un cert menyspreu general. «Sabia suportar les fallides del companyerisme oportunista —escriu el federal Josep Altura⁵⁷—, però no es feia enrera en els seus principis». Els representants del **Diari** que assistiren al seu enterrament i als funerals foren Joan Trias Fàbregas, Francesc Trabal, Manuel Folguera, Gabriel Casals i Joan Montllor.

4) JOAN TRIAS FÀBREGAS

(Sabadell, 1884-1955).

Va fer de director en funcions quan no es presentava Castellet, el director «oficial». La seva tasca en aquest sentit la podem centrar el 1928.

56. **Diari de Sabadell**, 3.III.1929. Josep M. Castellet i Pont.

57. *Ibid.*: Josep Altura i Pujada: **En la mort del company.**

Trias era un industrial tèxtil llaner doblat de poeta. El primer llibre de poesies —**Pomeilet íntim**— el va publicar el 1902. Establert a Béjar com a industrial va escriure-hi **Entre chopos y castaños** (1942). El 1948 de tornada a Sabadell va publicar **Retorn í adéu** (1949)

5) 1929-1930. JOAN OLIVER SALLARÈS (PERE QUART).
(Sabadell, 1899).

Fill d'una família de pròcers i molt fincada que anava de baixada. De jovenet estava enamorat d'Espronceda, Zorrilla i Duque de Rivas. Vers el 1919 va entusiasmar-se amb la lectura de Carles Riba. S'ha destacat com a poeta, sota el pseudònim esmentat, com a narrador, com a periodista literari i, sobretot, com a comediògraf. Com a poeta ens donarà **Les decapitacions** (tercer lloc al Premi Folguera del 1934), **Bestiari** (premi Folguera 1936). Com a narrador **Una tragèdia a Lilliput** (1928). Com a comediògraf **Marit í muller, Gairebé un acte o Joan, Joana í Joanet** (1929), **El cataclisme** (1935), **Allò que tal vegada s'esdevingué** (1936), **La fam** (1938)... Va ser director del **Departament de Cultura de la Generalitat**. Exili a França i Xile (1939-1947). Promotor de l'**Agrupació Dramàtica de Barcelona**. Premi d'honor de les lletres catalanes (1970).

6) 1931-1933. FRANCESC TRABAL BENESSAT.
(Sabadell, 1899-Santiago de Xile, 1957).

A Sabadell li deien **la Pepa de deu**, perquè tenia les galtes vermelles a semblança d'aquelles famoses nines que valien deu cèntims. La seva primera obra fou **L'any que ve** (1925), va seguir **L'home que es va prendre** (1929), **Els mediocres** (1929), **Judita** (1930), **Quo vadis, Sánchez?** (1931), **Era una dona com les altres** (1932), **Hi ha homes que ploren perquè el sol es non** (1933), **Vals** (1937), **Temperatura** (1945). Francesc Trabal no era seguit a Sabadell. En el fons, els burgesos i molts dels intel·lectuals d'«estar per casa» no li perdonaren mai ni el seu humorisme ni la seva manera de comportar-se, tan inversemblant com la vida dels personatges de les seves novel·les. Aventures ciutadanes, com dedicar-se, amb plena inconseqüència posterior, a besar, pel carrer, els llavis de les noies; o a justificar el seu propi comportament en uns articles apareguts al **Diari de Sabadell** identificats per **La tècnica de la impopularitat**, portaren a la nostra classe benpensant a tenir-lo per ximple.

Dels altres quatre darrers directors del **Diari de Sabadell**, donat que procedeixen de **La Ciutat**, en parlarem en tractar d'aquest periòdic. Foren: Manuel de Montolíu i de Togores, Jaume Calvó Casanovas, Ramon Arqué Costajussà i Joan Llonch Salas. Excepte Montolíu, que sembla que va estar

al **Diari** tot l'any 1934, els altres acabaren llur tasca en tancar portes aquest periòdic: la nit del 18 de juliol de 1936, mentre les màquines tiraven l'exemplar que apareixeria l'endemà.

FITXA TÈCNICA

Títol: **Diari de Sabadell**, 2.VIII.1910-31.X.1919.

«**Diari de Sabadell i sa comarca**», 1.XI.1919-31.XII.1932.

«**Diari de Sabadell**», 1.I.1933-19.VII.1936.

Subtítol: «**Autonomista y d'avisos y notícias**», 2.VIII.1910-5.II.1913.

«**Autonomista i d'avisos i notícies**», 6.II.1913-31.X.1919.

«**Avisos. Noticias**», 1.XI.1919-31.VII.1930. (Sense), 1.VIII.1930-19.7.1936.

Dibuix capçalera: 2.VIII.1910-5.VIII.1911.

6.VIII.1911-11.VIII.1914.

12.VIII.1914-26.VIII.1914.

27.VIII.1914-25.XI.1920.

26.XI.1920-31.VII.1930.

1.VIII.1930-19.VII.1936.

Temps de publicació: Any I, número 1, dimarts, 2 d'agost de 1910 - Any X, número 2784, divendres 31 d'octubre de 1919. - Any I, número 1, dissabte, primer de novembre de 1919 - Any XVIII, número 4724, diumenge, 19 de juliol de 1936. - Totalitat: 7508 números.

Redacció i administració: Les Planes, 19, 2.VIII. 1910-2.VII.1913⁵⁹.

Travessia Borriana, 10, 24.VII.1913⁶⁰-1.VIII. 1914.

Dr. Puig, 34, 4.VIII.1914-12.VI.1925.

Rambla, 81, 14.VII.1925-1.I.1927.

Passeig de la Rambla, 63-67 [65], 3.I.1927-19.VII.1936.

Impremta: Impremta Comercial, Les Planes, 19, 2.VIII.1910⁶⁰-2.VII.1913.

Impremta Comercial, Travessia Borriana, 8-12 24.VII.1913⁶¹-1.VIII.1914.

Tipografia Ribera, Dr. Puig, 34, 4.VIII.1914-12.VI.1925⁶².

Taller Casa Comas, Rambla, 81, 14.VII.1925-1.I.1927.

Sovint sense nom [Indústries Gràfiques], Passeig de la Rambla, 65, 3.I.1927-8.V.1934.

Linograf, Rambla, 65, 10.V.1934-19.VII.1936.

Format: 430x305 mm. 2.VIII.1910-31.V.1913.

540x375 mm. 1.VI.1913-30.XII.1917.

390x270 mm. 1.I.1918-31.X.1919.

480x354 mm. 1.XI.1919-19.VII.1936.

(En general amb quatre pàgines).

Preu: A Sabadell 1 pesseta al mes, a fora 3'50 pessetes al trimestre, número solt 5 cèntims, 2.VIII.1910-9.VIII.1918.

Tot igual però el número solt a 10 cèntims, 10.VIII.1918-3.VIII.1920.

A Sabadell 2 pessetes al mes, a fora 7'50 pessetes al trimestre, número solt 10 cèntims, 4.VIII.1920-8.II.1934.

Canvi de preu a fora per 9 pessetes el trimestre, 9.II.1934-31.VII.1934.

Sense preu marcat: 1.VIII.1934-19.VII.1936.

58. La data final del **Diari** vist és la del 2 de juliol i la pròxima la del 24 del mateix mes. A l'**Arxiu Històric de Sabadell** hi manquen els exemplars d'entremig.

59. Id.

60. Id.

61. Id.

62. Els tipus d'impremta del taller anterior degueren passar «in totum» a aquest, vist que en els exemplars apareguts no hi ha canvi tipogràfic apreciable.

DIARI DE SABADELL

AUTONOMISTA Y D'AVISOS Y NOTICIES

DIJOS 6 OCTUBRE DE 1910.

NÚM 57

ABONAMENTOS: Administración y Explotación, Correo de las Financas, núm. 10 11 Teléfono 400. Los pedidos en el Directorio. Anuncios, RECLAMOS Y COMUNICACIONES: por medio de la Administración. 5' de cada línea por día. Se admite España por correo a sólo 40

DIARI DE SABADELL

La Societat Astronòmica de Barcelona

Després de que la primera de les sessions de l'any s'hagués acabat, la Societat Astronòmica de Barcelona ha convocat una nova sessió per l'endemà, a les 8 del vespre, a l'edifici de la Societat. La sessió té per objectiu el treball de la Societat i el treball de la Societat. La sessió té per objectiu el treball de la Societat i el treball de la Societat.

El conflicte social

A SABADELL.

El conflicte social a Sabadell és un dels més importants de Catalunya. Els treballadors de la indústria tèxtil de Sabadell han estat lluitant per millorar les seves condicions de treball i els seus salaris. Els propietaris de les fàbriques, en canvi, volen mantenir els costos baixos i els preus baixos.

Les víctimes de l'aviació

El conflicte social a Sabadell és un dels més importants de Catalunya. Els treballadors de la indústria tèxtil de Sabadell han estat lluitant per millorar les seves condicions de treball i els seus salaris. Els propietaris de les fàbriques, en canvi, volen mantenir els costos baixos i els preus baixos.

El nostre Parlament

El nostre Parlament és el òrgan més alt de l'Estat. És el responsable de la gestió dels assumptes públics i de la representació dels ciutadans. Els seus membres són elegits pels ciutadans i són responsables davant d'ells.

Facilitació de l'habitatge industrial

El Govern ha aprovat una llei que facilita la construcció d'habitatges per a treballadors industrials. Aquesta llei estableix normes que permeten als propietaris de les fàbriques construir habitatges per als seus treballadors a un preu més baix del que seria el de mercat.

El nostre Parlament

El nostre Parlament és el òrgan més alt de l'Estat. És el responsable de la gestió dels assumptes públics i de la representació dels ciutadans. Els seus membres són elegits pels ciutadans i són responsables davant d'ells.

Facilitació de l'habitatge industrial

El Govern ha aprovat una llei que facilita la construcció d'habitatges per a treballadors industrials. Aquesta llei estableix normes que permeten als propietaris de les fàbriques construir habitatges per als seus treballadors a un preu més baix del que seria el de mercat.

El nostre Parlament

El nostre Parlament és el òrgan més alt de l'Estat. És el responsable de la gestió dels assumptes públics i de la representació dels ciutadans. Els seus membres són elegits pels ciutadans i són responsables davant d'ells.

La primera pàgina del **Diari de Sabadell** corresponent el 6 d'octubre de 1910.

El «pam pam» que Francesc Trabal va publicar a *L'any que ve* i una de les poques fotografies d'ell mateix que hem trobat.

